

MAGYAR
KÖNYV-
SZEMLE

KÖNYV- ÉS SAJTÓTÖRTÉNETI
FOLYÓIRAT

REVUE POUR L'HISTOIRE
DU LIVRE ET DE LA PRESSE

108. évfolyam

1992

4

JAPEST

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA REVUE DE L'ACADÉMIE HONGROISE
I. OSZTÁLYÁNAK KÖNYV- DES SCIENCES POUR L'HISTOIRE
ÉS SAJTÓTÖRTÉNETI FOLYÓIRATA DU LIVRE ET DE LA PRESSE

108. ÉVFOLYAM 1992/4. sz.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG – COMITÉ DE RÉDACTION

KÓKAY GYORGY

(felelős szerkesztő)

BORSA GEDEON

FÜLÖP GÉZA

KULCSÁR PÉTER

MONOK ISTVÁN

NAGY LÁSZLÓ

ROZSONDAI MARIANNE

VIZKELETY ANDRÁS

Technikai szerkesztő:

SOMOGYI ÁGNES

SZERKESZTŐSÉG – RÉDACTION

1118 Budapest, Ménesi út 11–13.

Megjelenik negyedévenként

Trimestrielle

Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in HISTORICAL ABSTRACTS and/or AMERICA: HISTORY AND LIFE.

*

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbetítő postahivatalnál, a Posta hírlap-üzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR 1900 Budapest XIII., Lehel u. 10/A.), közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a Postabank Rt. 219–98636, 021–02799 pénzforgalmi jelzőszámára. Példányonként megvásárolható az Akadémiai Kiadó *Stúdium* Könyvesbolt Budapest V., Váci u. 22. és *Magister* Könyvesbolt Budapest V., Városház u. 1. sz. alatti könyvesboltjaiban.

Előfizetési díj 1991-től egy évre 240 Ft.

Külföldön terjeszti a KULTÚRA Külkereskedelmi Vállalat (H-1389 Budapest, Pf. 149.).

A szerkesztőség legfeljebb 1 ív terjedelmű és az MSZ 9651 szabványnak megfelelő kéziratokat fogad el (egy oldalon 30 sor, soronként 60 leütés, jegyzetek a főszöveg után). A Tanulmányok rovatba szánt kéziratához 1 oldal terjedelmű tartalmi kivonatot is kérünk. Különlenyomatok (legkevesebb 25 példány) a Kiadóhoz címzett, de a szerkesztőséghez eljuttatott levélben rendelhetők a korrektúra visszaküldésével egy időben.

ERDŐ PÉTER

A részleges egyházjog forrásszövegei a Magyarországon őrzött középkori kódexekben

1. Bevezető megjegyzések

A részleges egyházjog forrásain az alábbiakban valamivel többet értünk, mint amit ezzel a kifejezéssel a mai kánonjogtudomány jelölni szokott. Az 1983-as *Codex Iuris Canonici*ben részleges egyházi törvénynek a meghatározott területi egységek számára kiadott törvényeket nevezik (vö. 13. kán.).¹ Ez a megjelölés tehát területileg körülhatárolt hatályossági körre utal. Részleges törvényeket egy meghatározott terület számára nemcsak a helyi egyházi hatóság (püspökök, zsinatok), hanem a legfőbb egyházi hatóság is kibocsáthat. A következőkben az ilyen meghatározott területre szóló jogszabályokon kívül kitérünk azokra a normákra is, amelyek valamely szerzetesközösség számára készültek, s így ma részint speciális törvényeknek, részint az intézmény saját jogának nevezik őket.

El kell azonban tekintenünk a rubrikáktól és a többi szorosan vett liturgikus jogszabálytól, melyek a liturgikus könyvekben találhatóak. A liturgikus kéziratok már egészen más típusát alkotják a kódexeknek. A Magyarországon őrzött, liturgikus kódexeket egyébként már évtizedekkel ezelőtt részletesen és szakszerűen bemutatták².

Az alábbiakban arra szorítkozunk, hogy áttekintést adjunk a jelenleg Magyarországon őrzött, részleges egyházjogot tartalmazó középkori kódexekről. Ezért olyan kódexekre is kitérünk, melyek nem Magyarországon keletkeztek és külföldi anyagot tartalmaznak.

Az áttekintésen kívül megkíséreljük azt is, hogy az anyagból bizonyos következtetéseket vonjunk le a középkori Magyarország részleges egyházi jogalkotására, valamint a külföldi részleges egyházi jogforrások magyarországi hatására és használatára nézve.

¹ Vö. AYMANS, Winfried – MÖRS DORF, Klaus: *Kanonisches Recht. Lehrbuch aufgrund des Codex Iuris Canonici*. I. Paderborn–München–Wien–Zürich, 1991. 160.

² RADÓ, Polycarpus: *Libri liturgici manuscripti bibliothecarum Hungariae et limitropharum regionum*. Rev. et auct.: MEZEY, Ladislaus. Bp. 1973.

2. A részleges egyházjogi kódexek megoszlása és jelentősége

A nagyobb állami gyűjteményeken kívül, melyekről nyomtatott katalógusok állnak rendelkezésre³, részleges egyházjogot tartalmazó kódexek találhatóak egyes egyházi könyvtárakban is, melyek állománya még nem teljes mértékben vált nyomtatott kódexkatalógusok útján közzismertté.⁴ A mintegy ezer középkori latin kódexből, mely ma hazánkban feltalálható, a vizsgált csoportba mintegy ötven, tehát az egész állomány 5%-a tartozik. Az egyházi gyűjteményekben az ilyen kódexek nem fordulnak elő gyakrabban, mint az államiakban. Ennek egyik oka lehet a két legnagyobb állami gyűjtemény részben egyházi eredete is.⁵

Mivel a török időkben igen sok kézirat elpusztult, különleges jelentősége van a magyar könyvtárakból származó töredékek vizsgálatának.⁶ Néhány részleges egyházjogi forrásszövegből is csupán töredék maradt Magyarországon.

3. A részleges egyházjog különböző szövegei

a) *Pápai jogforrások.* A pápák privilégiumai az objektív jog rangos forrásainak számítanak. Ősidők óta privát törvényeknek fogták fel őket,⁷ s nem tekintették őket

³ BARTONIEK, Emma: *Codices Latini mediæ aevi* (Catalogus Bibliothecae Musei Nationalis Hungarici 12, Codices manuscripti latini 1). Bp. 1940; MEZEY, Ladislaus: *Codices latini mediæ aevi Bibliothecae Universitatis Budapestinensis*. Bp. 1961; HAJDU, Helga: *A kéziratár állományának gyarapodása a felszabadulás óta = Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1957*. Bp. 1957. 108–126.; CSAPODI, Csaba: *Catalogus collectionis codicum latinorum et graecorum K 393–K 500* (Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungariae 16). Bp. 1985.

⁴ PÁLINKÁS Géza: *A szombathelyi székesegyházi könyvtár régi kéziratának és ősnymtatványainak jegyzéke = A Vasmezei Régészeti Egylet Évkönyve. 1891–1892. Szombathely, 1892. 10–44.*; ZALKA László: *A Győri Püspöki Papnevelőintézet Könyvtárának Címjegyzéke*. Győr, 1893.; VIZKELETY, András: *Beschreibendes Verzeichniß der altdeutschen Handschriften in ungarischen Bibliotheken*. I–II. Bp. 1969–1973.; SZELESTEI NAGY László: *Liebhard Eghenvelder egy kódexe az esztergomi Ferences Könyvtárban = MKsz 1977. 271–274.*; FEKETE Csaba – SZABÓ Botond: *A Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtárának (Debrecen) kéziratkatalógusa* (Magyarországi egyházi könyvtárak kéziratkatalógusai 1.). Bp. 1979.; IVÁNYI Sándor: *Az Egri Főegyházmezei Könyvtár kéziratkatalógusa. 1850 előtti kéziratok* (Magyarországi egyházi könyvtárak kéziratkatalógusai 5.). Bp. 1986.; NEWHAUSER, Richard: *Latin Texts on the Virtues and Vices in Manuscripts in Hungary: Catalogue. I.* = Manuscripta 1987. 102–115.; *Kódexek a középkori Magyarországon. Kiállítás az Országos Széchényi Könyvtárban. Budavári Palota, 1985. november 12.–1986. február 28.* Bp. 1985.; ERDŐ, Péter: *Codici manoscritti di diritto canonico e loro frammenti in Ungheria = Apollinaris 1988. 341–354.*

⁵ Vö. MEZEY: *Codices*... 7.; HAJDU: *A kéziratár*... 108.

⁶ Vö. KÖRMENDY Kinga: *A Knauz-hagyaték kódextöredékei és az esztergomi egyház középkori könyvtárának sorsa*. Bp. 1979.; ERDŐ Péter: *Az Akadémiai Könyvtár Kéziratárának egyházjogi tartalmú középkori kódextöredékei = MKsz 1983. 251–256.*; *Fragmenta latina codicum in Bibliotheca Universitatis Budapestinensis*. Recensuit MEZEY, Ladislaus. (Fragmenta codicum in Bibliothecis Hungariae, I, 1). Bp. 1983.; *Fragmenta latina codicum in Bibliotheca Seminarii Cleri Hungariae Centralis*. Rec. MEZEY, Ladislaus. (Fragmenta codicum in Bibliothecis Hungariae, I, 2). Bp. 1988.

⁷ Vö. már CICERO: *De leg.* III. 4, 11.; *De domo* 17, 43.; ISIDORUS HISPALENSIS: *Etym.* V. 18.; *De privilegiis*. („Privilegia autem sunt leges privatorum, quasi privatae leges”); GAUDEMET, Jean: *Ambigu-*

– mint ma – egyedi közigazgatási intézkedésnek.⁸ Magyarországon is található olyan kódexek, amelyek egy bizonyos csoport vagy szerzetesközösség számára kibocsátott kiváltságokat, illetve más speciális vagy helyi jelentőségű pápai bullákat tartalmaznak.

Külön ki kell emelnünk a búcsúprivilegiumokat (*bullae indulgentiarum*), melyek gyakran apróbb szövegeket magukba gyűjtő kódexekben bukkannak fel. Ilyen kódexből származik pl. az esztergomi Simor Könyvtár 19.120 számú töredéke.⁹ Hasonló jellegű a kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár teljes gyűjteményes kódexe, mely valószínűleg Sziléziából származik, és különböző teológiai írásokon és prédikációkon kívül egy *Bulla indulgentiarum*ot is tartalmaz.¹⁰ Más gyűjteményes kódexek, melyek szintén hasonló tartalmúak, az Országos Széchényi Könyvtárban találhatóak.¹¹ A pápai bullák előfordulásának sajátos módja az, amikor különféle szerzetesközösségek kiváltságait és saját jogának egyéb forrásszövegeit tartalmazó gyűjteményes kódexekbe veszik fel őket. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára pl. két olyan későközépkori olasz kéziratot őriz, melyek a padovai Szent Jusztina bencés kongregáció kiváltságait foglalják magukban.¹² A budapesti Egyetemi Könyvtárban viszont a strassburgi magdolnás vezeklő nővérek jogkönyvének egy 1495-ből származó példánya található, melybe IX. Gergely megerősítő bulláját¹³ is felvették.¹⁴ Ugyanennek a könyvtárnak egy másik kódexe a magyarországi pálosok kiváltságainak egész gyűjteményét tartalmazza. További hasonló kéziratok a bencések és az ágostonosok kiváltságait foglalják magukban.¹⁵

Ilyen bullákat nemcsak szerzetesi közösségek jogát tartalmazó okmányok környezetében találhatunk, hanem területi jellegű egyházi közigazgatási egységek szabályainak kíséretében is. Erre példa az Egyetemi Könyvtár egy másik kódexe, ahol IV.

ité du privilège. = Vitam impendere vero. Studi in onore di Pio Ciprotti. a cura di SCHULZ, Winfried – FELICIANI, Giorgio. (Utrumque Ius 14). Roma, 1986. 45–62.

⁸ Vö. *Codex Iuris Canonici*. (1983) can. 76–84.

⁹ Esztergom, Simor Könyvtár, 19.120 (1 fol.; Membr.; 270 × 190 mm; s. XV), *Elenchus indulgentiarum concessarum*, inc.: „Consequenter uero de indulgentiis modernis per festum et octauas corporis Christi concessas”. (Prolog.), Urban. IV., „Scimus o filia” (8. 09. 1264. = Po. 19016); „Copia transsumpta in Concilio Basiliensi litterarum Eugenii pape iiii. de indulgentiis eius”, Eugen. IV., „Excellentissimum corporis” (26. 05. 1433. = *Bullarium Romanum V. Augustae Taurinorum* 1860. 14–15).

¹⁰ Kalocsa, Főszékesegyházi Könyvtár, MS 321 (267 fol.; Chart.; 290 × 213 mm; s. XV/1 et XV/2), fol. 261v: *Bulla indulgentiarum Concilii Basiliensis*, inc.: „Vox illa iocunditatis et leticie”.

¹¹ Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 153, fo. 127v–130 v: Nicolai V. papae bulla de iubilaeo quinquagesimo quoque anno celebrando, quae bullas Clementis VI., dat. Avenioni, 27. Ian. 1342. et Gregorii XI., dat. Avenioni, 29. Apr. 1373. transsumit., inc.: „Inmensa ac innumerabilia sunt” (19. 01. 1449.; vö. BARTONIEK: *i. m.* 127.); Cod. Lat. 211, fol. 267–270: Paulus II. papa „bulla Anni Jubilei”, inc.: „Ineffabilis prouidentia summi patris” (19. 04. 1470.; vö. BARTONIEK: *i. m.* 184–185).

¹² Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, K 450 és K 451, vö. CSAPODI: *i. m.* 161–164.

¹³ Po. 7926.

¹⁴ Budapest, Egyetemi Könyvtár, Cod. Lat. 33. (vö. MEZEY: *Codices*... 49.)

¹⁵ Pálos kiváltságok: Budapest, Egyetemi Könyvtár, Cod. Lat. 115 (vö. MEZEY: *Codices*... 188–199). Lásd alább a szerzetesjog forrásai között. Bencés kiváltságok: Budapest, Egyetemi Könyvtár, Cod. Lat. 115. Ágostonos kiváltságok: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 193.

Ince pápa 1254. november 21-én kelt „Etsi animarum affectantes”¹⁶ kezdetű bulláját és a vezeklő testvérek harmadrendje számára *Szent Ferenc Reguláját* jóváhagyó bullát (1289. augusztus 17.)¹⁷ a Salzburgi Egyháztartomány különböző jogszabályainak környezetében találjuk.¹⁸ Más esetekben bizonyos pápai rendelkezések egyéb kódexekben,¹⁹ sőt néha birodalmi akták (Reichsakten)²⁰ vagy valamelyik egyetemes zsinat aktái között bukkannak fel. Itt azonban már aligha lehet szó részleges egyházjogról.

A pápai bullák olykor konkordátumok környezetében fordulnak elő. Kétségtelen, hogy a konkordátumok a részleges egyházjog forrásainak számítanak. Így az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár egyik kódexe későközépkori átiratban tartalmazza V. Miklós bulláját, mely a III. Frigyesel kötött ún. bécsi konkordátumot erősíti meg. Ugyanabban a kódexben más egykorú bullák is helyet foglalnak.²¹

V. Mártonnak a „német nemzettel” a konstanzi zsinaton kötött konkordátumai pl. az Országos Széchényi Könyvtár egyik kódexében ugyanennek a zsinatnak az aktáival és különféle pápai levelekkel együtt találhatóak.²²

b) *Részleges zsinatok és egyházmegyei jogszabályok.* A mai Magyarország területén mintegy tizenöt kódexet ismerünk, melyek részleges zsinatok, egyházmegyei zsinatok, illetve egyes püspökök határozatait tartalmazzák. Feltűnően kevés a magyarországi zsinati szövegeket tartalmazó kódex. Csak négy kéziratban találkozunk ilyen anyaggal. Ezek közül hármat az Országos Széchényi Könyvtár őriz. Mindhárom Magyarországon írták, de kettő közülük csak a II. világháború előtt került vissza Ausztriából Magyarországra. A híres *Thuróczy Kódex* (15. sz.)²³ a *Chronica Hungarorum*on kívül három királynak, Szent Istvánnak, Szent Lászlónak és Könyves Kálmánnak a dekrétumait is tartalmazza. Ha figyelembe vesszük, hogy milyen fokon állt a zsinati intézmény fejlődése abban az időben Magyarországon, természetesen kell tartanunk, hogy első részleges egyházjogi szabályaink a királyi törvénygyűjteményekben foglalnak helyet. A zsinat szoros értelemben vett intézményének

¹⁶ Po. 15562.

¹⁷ Po. 23044.

¹⁸ Budapest, Egyetemi Könyvtár, Cod. Lat. 40, (vö. MEZEY: *Codices...* 58–60.)

¹⁹ Így Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 447. (BARTONIEK: *i. m.* 401–402.)

²⁰ Így pl. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 210. (birodalmi akták között; vö. BARTONIEK: *i. m.* 169–179.)

²¹ Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár, MS II. 514 (24 fol.; Chart.; 210 × 150 mm; s. XV/2), Constitutiones Martini V et Eugenii IV (Catalog.), p. 1–2: Martinus V, bulla „Viam ambiciose cupiditatis” (29. 07. 1418. = *Bullarium Romanum* IV, Augustae Taurinorum 1859, 678–679); p. 3–8: Martinus V, bulla „Ad compescendum conatus” (9. 04. 1418.); p. 9–12: Martinus V, bulla „Ad resumendas insolencias” (1. 02. 1428. = *Bullarium Romanum* IV, 728–729); p. 12–14: Eugenius IV, bulla „Innitenti sedis apostolice speculo” (sic!; 8. 03. 1432. = *Bullarium Romanum* V, Augustae Taurinorum 1860. 10–11); p. 14–21: „Concordata principum Nationis germanice” [confirmatio], inc. „Ad regiminem ecclesie generalis” (p. 15) (19. 03. 1448. = MERCATI, Angelo: *Raccolta dei Concordati su materie ecclesiastiche tra la Santa Sede e le autorità civili*. I. Roma, 1919. 181–185).

²² Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 260. (vö. BARTONIEK: *i. m.* 228–235.)

²³ Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 407. (vö. BARTONIEK: *i. m.* 367–368.; a bécsi Staatsbibliothekből került vissza Magyarországra, vö. uo.).

kezdetéről Magyarországon először Könyves Kálmán korában beszélhetünk.²⁴ A másik hasonló jellegű kódex az admonti kolostori könyvtár terjedelmesebb kódexéből kiemelt részlet (12. sz.), mely csak Szent István törvényeit tartalmazza.²⁵ A *Pray Kódexet*, mely legrégebb nyelvemlékünk is tartalmazza, ugyancsak az Országos Széchényi Könyvtár őrzi.²⁶ Benne a „Constitutiones Synodi primae et alterae sub Colomanno rege” egyéb királyi törvényszövegek nélkül, liturgikus és más írássok környezetében áll. Ami ezeknek a zsinati szövegeknek a pontosabb egyházi jogi értékét illeti, legyen elég itt Lothar Waldmüller kutatásaira utalnunk.²⁷

A középkor későbbi szakaszából tartalmaz részleges zsinati szövegeket a budapesti Egyetemi Könyvtár egyik gyűjteményes kódexe, mely másolójáról *Aranyasi Gellértfi János Kódexe* néven ismert. Benne gyóntatói segédkönyvek és más traktátusok között az esztergomi főegyházmege részleges egyházi jogi szövegei találhatóak, különösen a Szepesi Prépostság 1460-as zsinati határozatai és a főegyházmege 1382-es zsinati konstitúciói.²⁸ A magyar részleges zsinatokat tehát az országon belül meglehetősen kevés számú kódex őrzi. A Szent István, Szent László és Kálmán korabeli zsinati határozatok és törvények kritikai kiadásának elkészítése során Závodszy Levente még egy korábbi kéziratra is támaszkodhatott. A jól ismert *Ilosvai Kódex*ről van szó (16. sz.), melyet a kiadó a bécsi Hofbibliothekban tanulmányozhatott.²⁹

Későbbi fontos hazai zsinati szövegeket néhány külföldön őrzött kéziratban találhatunk. A Fülöp fermói püspök által 1279-ben Budán tartott legátusi zsinat határozatai pl. két szöveghagyomány útján őrződtek meg. Az egyiket két római kézirat hordozza, a másikkal pedig egy szentpétervári kódex a szövegátanúja.³⁰ A Péterffy Károly által készített klasszikus kiadásban az 1494-es nyitrai zsinat rendelkezései egy magában Nyitra városában őrzött kézirat alapján szerepelnek,³¹ az 1515-ös veszprémi zsinati határozatokat — de egyes esztergomi konstitúciókat is — Zágrábban talált meg a kiadó.³² Nem kevés magyarországi részleges zsinatról és egyházi jogi

²⁴ Vö. WALDMÜLLER, Lothar: *Die Synoden in Dalmatien, Kroatien und Ungarn. Von der Völkerwanderung bis zum Ende der Arpaden (1311)*. (Konziliengeschichte, Reihe A), Paderborn–München–Wien–Zürich, 1987. 124.

²⁵ Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 433. (vö. BARTONIEK: *i. m.* 390.)

²⁶ Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, MNY 1. (vö. BARTONIEK: *i. m.* 1–5.)

²⁷ WALDMÜLLER: *Die Synoden*. . . 125–139.

²⁸ Budapest, Egyetemi Könyvtár, Cod. Lat. 73. (vö. MEZEY: *Codices*. . . 124–129.; megjegyzendő, hogy az 1382-es zsinati határozatok is megjelentek nyomtatásban, mégpedig: BATHYANY, Ignatius: *Leges ecclesiasticae regni Hungariae et provinciarum adiacentium*. I–III. Albae Carolinae–Claudiopoli, 1785–1827. III. 260–279.; Vö. MÁLYUSZ Elemér: *Egyházi társadalom a középkori Magyarországon*. Bp. 1971. 323, 89. jegyz.).

²⁹ Wien, Hof- und Staatsbibliothek Cod. Lat. 8496. (Vö. ZÁVODSZKY Levente: *A Szent István, Szent László és Kálmán korabeli törvények és zsinati határozatok forrásai*. Bp. 1904. 129–130.; WALDMÜLLER: *i. m.* 127.)

³⁰ Vö. WALDMÜLLER: *i. m.* 193.

³¹ PÉTERFFY, Carolus: *Sacra Concilia Ecclesiae Romano-Catholicae in Regno Hungariae celebrata ab anno Christi MXVI usque ad annum MDCCXV*. I. Posonii, 1741. 244. („Inter Nitriensis Ecclesiae cimelia”)

³² Uo. 220. („manuscriptum Zagabriae detectum est”)

szinódusról a szövegkiadónak és a téma feldolgozóinak meg kellett elégedniük közvetett említésekkel, egyes levéltári emlékekkel vagy újkori szövegekkel.³³ A közvetett emlékek közül nem csekély jelentősége van egyes formuláskönyveknek. Ebben a tekintetben kiemelkedő *Mihály doktor formuláskönyve*. Szerzője Mihály pécsi általános helynök, aki az „artium et decretorum doctor” címet viselte. Maga a mű az esztergomi Főkáptalani Levéltárban található.³⁴ Ugyancsak fontos a részleges egyházjogforrások szempontjából *Nyási Demeter esztergomi segédpüspök és vikárius formuláskönyve*, melyet az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár őriz³⁵, valamint az egyházmegyei zsinatokon használatos formuláknak az a gyűjteménye, mely ugyancsak Esztergomban, de a Prímási Levéltárban található.³⁶ Szentirmai Sándor már 1961-ben találóan állapította meg, hogy a helyi zsinatokra vonatkozó forrásanyag hazánkban igen szegényes. Nem maradt meg pl. egyetlen zsinati jegyzőkönyv sem 1526 előtt hazánkban tartott egyházmegyei zsinatról.³⁷

Másként áll a helyzet a külföldi zsinatokkal. Ezeknek a szövegei ugyanis Magyarországon jóval több kódexben fordulnak elő. A Salzburgi Érsekség és Egyháztartomány részleges jogát három fontos kézirat őrzi.³⁸ Passau anyagot két Magyarországon található kódex tartalmaz.³⁹ Egy-egy kézirat foglal magában zsinati határozatokat Augsburgból⁴⁰ (1377-ből), a Mainzi Egyháztartományból,⁴¹ Kölnből,⁴² Tri-

³³ Így mindenekelőtt PÉTERFFY; BATTHYÁNY: *Leges*; SZVORÉNYI, Michael: *Synopsis Critico-Historica Decretorum Synodaliū pro Ecclesia Hungariae Catholica editorum*. Veszprémi, 1807.; SZENTIRMAI, Alexander: *Die ungarische Diözesansynode im Spätmittelalter* = ZRG Kan. Abt. 47 (1961). 266–292.

³⁴ Esztergom, Főkáptalani Levéltár, Ladula 50, liber primus (189 p.; Chart.; s. XV/in) (vö. ERDŐ, Péter: *Ungarn [Kirchenprovinzen von Esztergom und Kalocsa]*. In: *The Records of the Medieval Ecclesiastical Courts. Part I: The Continent*. ed. DONAHUE, C. Jr. [Comparative Studies in Continental and Anglo-American Legal History/Vergleichende Untersuchungen zur kontinentaleuropäischen und anglo-amerikanischen Rechtsgeschichte. 6.], Berlin 1989. 149.)

³⁵ Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár, MSS II. 507. [428 fol.; Chart.; 220 × 160 mm; s. XVI/in.]

³⁶ Esztergom, Prímási Levéltár, AEV 73.

³⁷ SZENTIRMAI: *i. m.* 267.

³⁸ Budapest, Egyetemi Könyvtár, Cod. Lat. 40. (Vö. MEZEY: *Codices* . . . 58–60.); Bp. Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 55. (Vö. BARTONIEK: *i. m.* 47–48.); és Cod. Lat. 170. (Vö. *uo.* 140.)

³⁹ Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 90. (Vö. BARTONIEK: *i. m.* 81–83.) és Cod. Lat. 170. (Vö. *uo.* 140.) Mindkét kézirat közli a passau [Patavien!] tartományi zsinat rendelkezéseit a Konstanzi Zsinat egyes határozataival együtt. A Cod. Lat. 170. salzburgi szövegeket is hoz.

⁴⁰ Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 70. (Vö. BARTONIEK: *i. m.* 60.)

⁴¹ Győr, Püspöki Papnevelő Intézet Könyvtára, Mss. I. 6. [240 fol.; Chart.; 275 × 200 mm; s. XV.]

⁴² Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Fragm. C. 75 [1 fol.; Membr.; 285 × 205 mm; s. XIV], „Guillelmi von Gennep, archiepiscopi Coloniensis statutorum synodaliū d. d. 3. Mart. 1354. pars prior” (katalógus; = SCHANNAT, Johann Friedrich — HARTZHEIM, Joseph: *Concilia Germaniae*. IV. Coloniae, 1761. 475–476.); „Walrami von Jülich, archiepiscopi Coloniensis statutorum synodaliū d. d. 29. Sept. 1348. fragmentum” (katalógus; = SCHANNAT — HARTZHEIM: *i. m.* IV. 462.)

erből,⁴³ Würzburgból,⁴⁴ Boroszlóbból (16. sz.),⁴⁵ Prágából,⁴⁶ Gnieznóból és Krakóból.⁴⁷ Az utóbb említett lengyel zsinatokat tartalmazó kódex korábban a lechnitzi karthauziak tulajdonában volt.⁴⁸ Ez a szepességi kolostor szoros kapcsolatokat ápolta a krakkói egyetemmel. A szóban forgó kézirat is Krakóban keletkezett.⁴⁹

Az itt említett tizenöt zsinati kéziratból a legtöbb német részleges egyházjogot tartalmaz. Csehországi és lengyelországi szövegek csak kivételképpen fordulnak elő. Felmerülhet tehát a kérdés, miért vannak jelen anyagunkban oly kevésbé a magyar részleges jogot tartalmazó kódexek, s miért találkozunk viszonylag olyan nagy számban külföldi, főleg a német területről származó szövegekkel.

Az egyik lehetséges ok az, hogy a középkori magyar egyház törvényhozói tevékenysége nem volt különösebben intenzív. Mégis, a valódi zsinatokon kívül pl. Szentirmai Sándor mintegy negyven olyan egyházmegyei zsinatot tart számon, melyet 1526 előtt Magyarországon rendeztek meg.⁵⁰ De határozatok csak igen kevés után maradtak fenn. S a megmaradtak is — az 1460-as szepesi préposti zsinat kivételével⁵¹ — az 1382-es esztergomi szinódus rendelkezéseinek szövegét veszik alapul.⁵² Ezek az egyházmegyei statutumok nem is voltak nagyon elterjedtek. Az esztergomi Főkáptalan 1397-es kánoni vizitációjakor kitűnt, hogy a káptalannak ugyan megvolt az egyházmegyei statutumok szövege, de az egyes kanonokok már nem mindnyájan rendelkeztek vele,⁵³ a plébánosoktól pedig ebben az egyházmegyében még a 16. század elején sem kívánták meg egyértelműen, hogy ezek a konstitúciók a kezük ügyében legyenek.⁵⁴ Annál érdekesebb, hogy a budapesti Egyetemi Könyvtár már említett Cod. Lat. 73 számú kódexe, mely esztergomi és szepesi zsinati törvényeket is tartalmaz, egy egyszerű pap által másolt példány — igaz, az illető a bécsi egye-

⁴³ Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 107. (Vö. BARTONIEK: *i. m.* 100.)

⁴⁴ Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 55, fol. 19–31.: „Constitutiones Ioannis episcopi Tusculani in synodo Herbipolitana factae, 18. Mart. 1287.” (BARTONIEK: *i. m.* 47–48.; olyan kéziratban, mely salzburgi zsinati szövegeket tartalmaz.)

⁴⁵ Eger, Főegyházmegyei Könyvtár, P. IV. 43. (Vö. IVÁNYI: *i. m.* 60. Nr. 74.)

⁴⁶ Eger, Főegyházmegyei Könyvtár, Aa. I*. 33. [108 fol.; Chart.; 210 × 152 mm; s. XV], fol. 11–23.: „Statuta provincialia Arnesti episcopi Pragensis” (1349), inc.: „Incipiunt Statuta Prouincialia Arnesti dei gratia” (= MANSI XXVI. 75–106.; vö. IVÁNYI: *i. m.* 68., Nr. 133). Vö. ZELENY, R.: *Councils and Synods of Prague and Their Statutes, 1343–1361*. = Apollinaris 45 (1972). 471–532, 698–740.; POLC, Jaroslav V.: *Councils and Synods of Prague and Their Statutes, 1362–1395*. = Apollinaris 52 (1979). 200–237, 495–537; 53 (1980) 131–166, 421–457; KADLEC, Jaroslav: *Synods of Prague and Their Statutes, 1396–1414*. = Apollinaris 64 (199). 227–293. (Lista a prágai zsinatok gyűjteményeit tartalmazó kódexekről: 237–240.)

⁴⁷ Budapest, Egyetemi Könyvtár, Cod. Lat. 108, fol. 153–188: „Nicolaus Traba: Statuta provincialia” (1429); fol. 188–198: „Adalbertus [Jastrzembiec] Episcopus Cracoviensis: Constitutiones Synodales” (1429; = MEZEY: *i. m.* 176).

⁴⁸ MEZEY: *Codices*... 174.

⁴⁹ MEZEY: *Codices*... 8–9, 174.

⁵⁰ SZENTIRMAI: *i. m.* 267, 290–292.

⁵¹ Uo. 282. (breslauer befolyással)

⁵² Uo.

⁵³ *Visitatio Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis* = Történelmi Tár 1901. 76, 249.

⁵⁴ Vö. SZENTIRMAI: *i. m.* 281.

temen tanult —, s később is az esztergomi főegyházmegyéhez tartozó plébánosok voltak a tulajdonosai.⁵⁵

Egy másik ok lehet a kéziratok nagyfokú szétszóródása és megsemmisülése a török időkben. Ez azonban inkább a magyarországi szövegek hiányára, mint a külföldi határozatok meglétére ad magyarázatot.

Ha azonban megfigyeljük a kódexek tulajdonosaira utaló információkat, kitűnik, hogy a tizenöt kéziratból öt,⁵⁶ mégpedig mind német zsinati szövegekkel, Jankovich Miklós gyűjteményéből származik, miként az Országos Széchényi Könyvtár egész kódexállományának majd fele. Ezeket a kódexeket részben 1830-ban, részben 1852-ben vették fel nemzeti könyvtárunk állományába. A könyvtár külföldön készült kódexeknek jelentős része tehát Jankovich gyűjtői tevékenységének köszönhető, aki a maga részéről különösen érdeklődött a német területen és Itáliában írt kódexek iránt.⁵⁷ Ugyanennek a könyvtárnak egy fentebb már idézett töredéke egy másik magángyűjteményből származik.⁵⁸ Két további kódex ugyan Magyarországon keletkezett, de csak századunkban hozták őket vissza külföldről Budapestre.⁵⁹ Három kézirat a középkor óta folyamatosan Magyarországon volt — bár nem feltétlenül a mai Magyarország területén —,⁶⁰ három továbbirol, melyek egyházi könyvtárakban találhatóak, hasonlólt feltételezhetünk,⁶¹ egy további kódexről pedig hiányoznak a szükséges információk.⁶²

c) *Szerzetesjog*. Mint előjában említettük a szerzetesjog forrásszövegeit tartalmazó könyvekre is ki kell térnünk. A magyarországi könyvtárakban ilyen kéziratok nagyobb számban találhatóak, mint a részleges zsinatok határozatait őrző kódexek. Mintegy huszonhárom kéziratot sorolhatunk ebbe a kategóriába. Először vessünk egy pillantást arra, hogyan oszlanak meg ezek az egyes szerzetesközösségek szerint. Megjegyzendő, hogy pl. *Szent Ágoston Regulája* nemcsak az ágostonosok gyűjteményeiben fordul elő, hanem a pálosoknál és más közösségekben is, így a magdolnás apácáknál.

Messze a leggyakoribbak a karthauziak saját jogát tartalmazó kéziratok. Kilenc kódex képviseli őket.⁶³ A vizsgált anyagban négy olyan kézirat található, mely a ben-

⁵⁵ Vö. MEZEY: *Codices*. . . 124.

⁵⁶ Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 55.; Cod. Lat. 70.; Cod. Lat. 90.; Cod. Lat. 107. és Cod. Lat. 170.

⁵⁷ Vö. BARTONIEK: *i. m. V*.

⁵⁸ Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Fragm. C. 75 (Varjú Elemér gyűjteményéből). Lásd a 42. sz. jegyzetet.

⁵⁹ Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 407. (nemzetközi megállapodás alapján) és Cod. Lat. 433 (Lantos Adolf antikvárius útján).

⁶⁰ Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, NNy 1.; Egyetemi Könyvtár, Cod. Lat. 73., Cod. Lat. 108.

⁶¹ Eger, Főegyházmegyei Könyvtár, Aa. I* 33. és P. IV. 43.; Győr, Egyházmegyei Könyvtár, MS. I. 6.

⁶² Budapest, Egyetemi Könyvtár, Cod. Lat. 40.

⁶³ Budapest, Egyetemi Könyvtár, Cod. Lat. 92., fol. 150r–261v: „Consuetudinarium Carthusiense. (Consuetudines et Statuta 1259. cum Constitutionibus novis a. 1368)” (vö. MEZEY: *Codices*. . . 159.); Cod. Lat. 101.: „Consuetudinarium Carthusianum. (Consuetudines et Statuta a. 1259. cum Constitutionibus novis a. 1368)” (vö. MEZEY: *Codices*. . . 166.); Cod. Lat. 103: „Consuetudinarium Carthusianum. (Consuetudines et Statuta a. 1259. cum Constitutionibus novis a. 1368)” (vö. MEZEY: *Codices*. . . 170);

cések jogforrásait tartalmazza.⁶⁴ A pálosok hasonló szövegeit három,⁶⁵ az ágostonosokét két ilyen gyűjtemény⁶⁶ foglalja magában, melyek közül az egyik a bécsi ágostonos kanonokok *Reformatiójának* okmányait tartalmazza. A premontreiek⁶⁷ és a domonkosok⁶⁸ valamint a domonkos apácák⁶⁹ szabályzatát egy-egy töredék tanúsítja. A magdolnás apácák jogát egy kézirat képviseli.⁷⁰ *Szent Benedek Regulájának* a Brünn melletti Oslavan ciszterci apácakolostorából származó német nyelvű példányát az Országos Széchényi Könyvtárban találjuk.⁷¹ A ferencesek saját jogára utalásokat találhatunk abban a Magyarországon keletkezett ferences formuláskönyvben, melyet ugyancsak a Széchényi Könyvtár őriz.⁷² Más szerzetesjogi töredékek⁷³ és okmányok rendi hovatarozását még meg kellene határozni.

A kéziratok meglehetősen egyenlőtlen megoszlásának okairól mindenekelőtt azt mondhatjuk, hogy erre Jankovich Miklós nagyvonalú gyűjtői tevékenysége nem szol-

Cod. Lat. 115., fol. 39r–71r: „Communicatio privilegiorum OCarth pro OESP”. (vö. MEZEY: *Codices*. . . 195–198.) – ez a kódex a pálosok kiváltságainak gyűjteménye; Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, K 409. (vö. CSAPODI: *i. m.* 58–59); Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 34.: „Statuta ordinis Carthusiensis” (vö. BARTONIEK: *i. m.* 34–35.); Cod. Lat. 186. fol. 2–7.: „Rigor ordinis charthusiensium” (vö. BARTONIEK: *i. m.* 149.); Cod. Lat. 277. fol. 276v–283r: „Litterae prioris et diffinitorum capituli generalis ord. Carthusiensis an. 1453” (vö. BARTONIEK: *i. m.* 255.); Kalocsa, Főegyházmegyei Könyvtár, MS 305. [230 fol.; Chart. et membr.; 217 × 146 mm; a. 1455], fol. 1–187.: Statuta antiqua ordinis Carthusiensis, inc.: „Incipiunt capitula prime partis consuetudinum ordinis carthusiensis”; fol. 188–228v: Statuta nova (1259–1367) (= *Statuta antiqua ordinis Carthusiensis in tribus partibus comprehensa*, Basel, 1510.).

⁶⁴ Budapest, Egyetemi Könyvtár, Cod. Lat. 110.: „Guillelmus Hirsaugiensis abbas OSB: Consuetudines Cluniaco-Hirsaugiensis” (vö. MEZEY: *Codices*. . . 180.); Cod. Lat. 125. fol. 1–18v: Regula S. Benedicti; fol. 18v–19r: Partes Bullarum relate ad Benedictinos (vö. *uo.* 206.); Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, K 450.: „Publicum transumptum privilegiorum congregationis S. Iustinae Ord. S. Benedicti per Pontifices concessorum (1431–1520).” Vö. CSAPODI: *i. m.* 161–162.); K 451.: „Publicum transumptum privilegiorum congregationis S. Iustinae Ord. S. Benedicti per Pontifices concessorum (1431–1560).” (Vö. *uo.* 163–164.)

⁶⁵ Budapest, Egyetemi Könyvtár, Cod. Lat. 114. (Vö. MEZEY: *Codices*. . . 185–188.); Cod. Lat. 115.: „Inventarium Paulinorum conventuum, chartarum regesta et bullarium” (vö. *uo.* 188–199.); Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 253. fol. 8–12.: „Regula beati Augustini”; fol. 35r–61v: „Constitutiones fratrum Heremitarum Sancti Pauli” (1309); fol. 62–63.: Statutum capituli generalis (1490) (vö. BARTONIEK: *i. m.* (224–225)).

⁶⁶ Budapest, Egyetemi Könyvtár, Cod. Lat. 127. fol. 104v–111r: „Regula Augustiniana” (vö. MEZEY: *Codices*. . . 208.); Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 193.: „De refomatione 'Vniversalis Religionis' coenobii 'sancti Antonij' ord. can. reg. s. Augustini in Vienna 'per capitulum generale'” (vö. BARTONIEK: *i. m.* 153.)

⁶⁷ Budapest, Egyetemi Könyvtár, Cod. Lat. 96.: 2. Item: „Fragmentum Statutorum OPraem. . . tegumini alligata” (vö. MEZEY: *Codices*. . . 162.)

⁶⁸ Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Fragn. C. 85/XII [1 fol.; Membr.; 300 × 217 mm; s. XV]: Statuta Ordinis Praedicatorum.

⁶⁹ Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, MNy 71. (vö. ERDŐ: *Codici*. . . 353).

⁷⁰ Budapest, Egyetemi Könyvtár, Cod. Lat. 33. (vö. MEZEY: *Codices*. . . 48–49).

⁷¹ Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Germ. 5, fol. 1r–91r (vö. VIZKELETY: *i. m.* I. 19–21).

⁷² Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 432. (vö. BARTONIEK: *i. m.* 388–390).

⁷³ Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, T 563 (vö. ERDŐ: *Az Akadémiai*. . . 256).

gál kellő magyarázattal. Ő ugyan több külföldi szerzetesjogi kéziratot beszerzett⁷⁴ (a fent felsoroltak közül ötöt), mégis feltűnő, hogy az országban legalább kilenc kézirat a karthauziak szabályzatát hozza, a pálosokét pedig csak három, noha ez utóbbiak a középkori Magyarországon több tucat kolostorral rendelkeztek,⁷⁵ az előbbieket viszont csupán négygyel.⁷⁶ Figyelembe kell azonban venni, hogy a budapesti Egyetemi Könyvtár kéziratok kódexeinek legnagyobb csoportja a szépassági lechnitzi karthauzi kolostorból származik,⁷⁷ valamint hogy a karthauzi konstitúciók közül két példány egészen biztosan,⁷⁸ kettő pedig igen valószínűen⁷⁹ ebből a kolostorból való, pontosabban ennek tulajdonában volt. Egyébiránt a karthauziak és a magyarországi pálosok között különösen szoros volt a kapcsolat. A 16. század második felében a szépassági karthauziak kéziratok könyveikkel együtt a lutheránusok elől a Nyitra közelében lévő elefánti (Lefantovce) pálos kolostorba menekültek. Onnan a 18. században sok kódexet a pesti pálos főiskolára hoztak, melynek székházában ma a Központi Szeminárium működik. Mikor II. József a pálosokat feloszlatta, ezek a kódexek az Egyetemi Könyvtárba kerültek. Egyébként a pálosoknak sajátos belső okuk is volt arra, hogy a karthauziak jogával foglalkozzanak. A pálosok ugyanis, noha monachusoknak fogták fel magukat, nem kívánták elfogadni a Szent Benedek féle *Regulát*. Inkább a karthauziakat akarták követni, akiknek saját konstitúcióik voltak. Így érthető, hogy a pálosok a Szentszéktől kérték, és el is nyerték a karthauziakkal a jogok és kiváltságok közösségét (*communicatio iurium et privilegiorum*).⁸⁰ Ez a tény indokolja, hogy a fent említett kéziratok közül az egyik, mely a karthauziak kiváltságait tartalmazza, éppenséggel a pálosok jogának egyik gyűjteménye.⁸¹

Végezetül álljon itt még egy megjegyzés a kéziratoknak ehhez a csoportjához. A felsorolt kódexeknek majd a fele egészen biztosan Magyarországon keletkezett, vagy legalább a középkorban itt használták őket.⁸² További példányokról⁸³ ugyanez bizonyos valószínűséggel elmondható. Legalább négy kézirat itáliai eredetű.⁸⁴

⁷⁴ Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 34; Cod. Lat. 186; Cod. Lat. 193; Cod. Lat. 277; Cod. Germ. 5.

⁷⁵ Vö. MEZEY: *Codices*. . . 188–189.

⁷⁶ Uo. 9.

⁷⁷ MEZEY: *Codices*. . . 7.

⁷⁸ Budapest, Egyetemi Könyvtár, Cod. Lat. 101. (vö. MEZEY: *Codices*. . . 166.); Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 186, (vö. BARTONIEK: *i. m.* 149).

⁷⁹ Budapest, Egyetemi Könyvtár, Cod. Lat. 92; Cod. Lat. 103. (Vö. MEZEY: *Codices* 156, 170). Két további német területről származó karthauzi szabályokat tartalmazó kézirat a Jankovich-gyűjteményből való: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 34. és Cod. Lat. 277. (vö. BARTONIEK: *i. m.* 35, 256).

⁸⁰ Vö. MEZEY: *Codices*. . . 12.

⁸¹ Budapest, Egyetemi Könyvtár, Cod. Lat. 115.

⁸² Budapest, Egyetemi Könyvtár, Cod. Lat. 96. 2. Item; Cod. Lat. 101; Cod. Lat. 103; Cod. Lat. 114; Cod. Lat. 115; Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 186; Cod. Lat. 253; Cod. Lat. 432; Fragm. C. 85/XII; MNy 71. (Fragm.).

⁸³ Pl. Budapest, Egyetemi Könyvtár, Cod. Lat. 92.

⁸⁴ Budapest, Egyetemi Könyvtár, Cod. Lat. 125; Cod. Lat. 127; Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, K 450; K 451.

A szerzetesjogi források képe tehát valamivel tanulságosabb, mint a zsinati szövegek megoszlásának vizsgálata. Meglehet, hogy a szerzetesjogi szövegek a maguk korában Magyarországon elterjedtebbek voltak, mint a helyi zsinati határozatok. Mindenesetre több Magyarországon használt példány maradt fenn belőlük. Azt is figyelembe kell vennünk, hogy a legtöbb szerzetesközösség — eltérően az egyházmegyétől és a helyi zsinatoktól — nem maga kellett, hogy megfogalmazza saját jogszabályait, hanem külföldről hozhatta őket. Tehát nem voltak elsősorban a belföldi egyházi törvényhozói tevékenységre utalva.

d) *Egyéb források.* A tárgyi jog egészen különös forrásai az alapítványok alapító iratai. Ha könyv alakban fordulnak elő, talán nem hiba ehelyütt utalni rájuk. Az Országos Széchényi Könyvtár német nyelvű kéziratának gyűjteményében egy olyan bajor vagy osztrák alapítványi könyv töredékét őrzi, mely egy templom világítására szolgáló alapítványok jegyzékét tartalmazza.⁸⁵

4. Összefoglalás

Amennyire rövid áttekintésünk alapján lehetséges, megállapíthatjuk a magyarországi középkori kánoni jogalkotásról, hogy az nem volt különösebben intenzív. A részleges egyházjog szabályainak szövege nem is igen lehetett széles körökben elterjedt. A szerzetesjog emlékei ugyan nagyobb számú kódexben maradtak fenn, de többnyire külföldön fogalmazódtak.

Olyan nagyszabású külföldi befolyás, mint amilyen a korai Árpád-kor királyi zsinati szövegeiben megfigyelhető,⁸⁶ a későbbi magyar egyházi zsinati határozatokban aligha mutatható ki. Ha az 1460-as szepesi zsinattól eltekintünk, melynek határozatai minden bizonnyal boroszlói részleges egyházjogi szövegektől függenek,⁸⁷ úgy tűnik, hogy a magyar egyházi törvényhozás meglehetősen önálló volt. A jelenleg hazánkban található külföldi zsinati szövegeket tartalmazó kódexek viszonylag nagy száma nem tekinthető erős középkori befolyás jelének.

A nagy állami kódexgyűjtemények keletkezéstörténete miatt elég nehéz egyes szövegek középkori magyarországi elterjedését rekonstruálni. Ennek során természetesen nem elegendő a mai Magyarországon őrzött kéziratokra hagyatkozni. Az egyházi könyvtárak állományának további vizsgálata az egyházi jogforrások középkori magyarországi történetének árnyaltabb szemléletéhez még jelentősen hozzájárulhat.

⁸⁵ Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Germ. 84. (Vö. VIZKELETY: *i. m.* 166).

⁸⁶ Vö. ZÁVODSZKY: *i. m.*

⁸⁷ Vö. SZENTIRMAI: *i. m.* 282.

ERDŐ, PÉTER

Les textes de sources du droit canonique particulier dans les codes médiévaux de Hongrie

L'auteur donne une vue d'ensemble des codes médiévaux de Hongrie contenant le droit canonique particulier (= *lex maximes* de droit se rapportant à un territoire déterminé) et les normes établies pour les communautés de moines. Il fait une tentative de tirer des conclusions à propos du droit canonique particulier de la Hongrie médiévale et à propos de l'influence des sources de droit étrangères en Hongrie. De parmi les codes latins médiévaux qui se trouvent dans les collections d'État et ecclésiastiques, au nombre de mille environ, il y a à peu près 50 qui appartiennent au groupe examiné. L'étude examine, un à un, les divers types du droit canonique particulier, c'est-à-dire les sources de droit papales, les *maximes* particulières synodales et diocésaines et les sources de droit se rapportant aux ordres religieux.